

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора Соболя Євгена Юрійовича на дисертаційне дослідження Максимової Маргарити Костянтинівни на тему «Адміністративно-правове забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» галузі знань 08 «Право»

Актуальність дисертації Максимової Маргарити Костянтинівни на тему «Адміністративно-правове забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя» зумовлена сучасними викликами, що постають у суспільстві для забезпечення повноцінного життя і розвитку кожної людини. Першочергового значення на сучасному етапі розвитку української держави набули питання створення умов для забезпечення безпеки дитини, її благополуччя, зростання у безпечному сімейному оточенні.

За статистикою понад 3 мільйони дітей в Україні щороку спостерігають за актами насильства у сім'ї або є їхніми вимушеними учасниками. Особливу небезпеку становить систематичне насильство – цькування або булінг. За результатами дослідження UNICEF, кожна четверта дитина (24 %) зазнала булінгу з боку однокласників протягом останніх років, а 67 % пережили прояви такого насильства. В закладах освіти насильство має різну природу і характер, проявляється як у формі одноразових насильницьких дій, так і у вигляді постійних знущань, принижень і систематичного цькування (булінгу). Проблема насильства, зокрема булінгу (цькування) та проявів агресії до особистості з метою її принизити, залишається критичною не лише в Україні, але й в усьому світі. Мільйони дітей та підлітків страждають від їх проявів з боку інших людей (сторонніх та навіть рідних). Ця проблема існувала і раніше, але останнім часом вона набула глобальних масштабів та вимагає негайного реагування.

Однак, незважаючи на зусилля зі створення ефективної системи забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, діяльність суб'єктів адміністративно-правової охорони прав та законних інтересів дитини,

в тому числі уповноважених правоохоронних органів, органів опіки та піклування, представників соціальної та педагогічної спільнот, співробітників медичної і психологічної служб, стикається з багатьма перешкодами, серед яких: відомча обмеженість і міжвідомча роз'єднаність, суб'єктивізм у виборі недержавних організацій для співпраці, відсутність єдиних методичних і системних підходів в організації профілактичної роботи.

Невід'ємною складовою адміністративно-правового забезпечення прав і законних інтересів дітей є правова основа, а саме чинне законодавство, нормами якого визнані та встановлені права та законні інтереси дитини, врегульовано порядок їхньої реалізації та забезпечення. Однак, попри те, що на сьогоднішній день в Україні права та законні інтереси дитини забезпечуються достатньою кількістю нормативно-правових актів, на практиці та у повсякденному житті знаходяться прогалини у правовому регулюванні та законодавчі колізії, що не сприяють реалізації таких прав та законних інтересів.

Досвід світового товариства переконливо доводить, що інституціональні проблеми сім'ї більш ефективно вирішуються за допомогою спеціально організованої системи адміністративно-правового забезпечення прав і законних інтересів дітей. Розв'язання проблем у цій сфері повинно базуватися на законодавчому забезпеченні створення сприятливих умов для розвитку дитини, ефективної реалізації нею права на безпечне середовище. Все це вимагає виходу на нові межі змісту теоретичних положень і практики їх втілення у законодавчих актах. У зв'язку із цим охорона дитинства виступає одним із найважливіших завдань адміністративного права.

З огляду на викладене вбачається нагальною потреба у дослідженні змісту та особливостей адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, принципів і заходів організації такої діяльності, а також у виробленні на цій основі відповідних пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення національного законодавства, яким регулюються відносини у досліджуваній сфері, упорядкування організаційно-структурних формувань та вдосконалення механізму їх взаємодії, а також

засобів у згаданій сфері.

Це своєю чергою зумовлює необхідність упорядкування суспільних відносин, що виникають в цій сфері, очевидного державного втручання в сферу охорони дитинства, забезпечення реалізації дитиною права на безпечне середовище, застосування широкого діапазону адміністративно-правових засобів у цій сфері.

На цьому тлі з особливою чіткістю проявляється актуальність дисертації М.К. Максимової. Вона являє собою одне з перших на вітчизняних наукових теренах дослідження, у якому комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, з урахуванням новітніх досягнень юридичної науки з'ясовано теоретичні засади, способи, механізми та особливості адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя.

Дисертаційне дослідження М.К. Максимової тісно **корелюється з низкою державних і відомчих програм, планів, концепцій**: дисертацію виконано відповідно до основних положень Плану заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 04 березня 2015 р. № 213-р., Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 роки і плану заходів з реалізації її I етапу, схвалені розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2017 р. № 526-р, Пріоритетних напрямків розвитку правової науки на 2016-2020 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3.03.2016 № 14-10, та загальноуніверситетської наукової теми «Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування».

Методологічну основу наукової роботи становить раціональна сукупність методів наукового пізнання, обрана дисертантом з урахуванням специфіки поставленої мети, об'єкта та предмета дослідження. Для досягнення визначеної мети та розв'язання поставлених завдань автор використав широкий комплекс загальних і спеціальних методів дослідження, зокрема, методи абстрагування,

дедукції, індукції, аналізу, синтезу, а також формально-логічний, логіко-семантичний, системно-структурний, порівняльно-правовий, соціологічний, статистичний, аналітичний та інші методи.

Слід зазначити, що перераховані методи були використані в органічному поєднанні та взаємозв'язку, що дало змогу всебічно розглянути предмет дослідження, висвітлити пов'язані з ним проблеми, виробити комплексний підхід до їхнього вирішення.

Аналіз дисертації М.К. Максимової дозволяє зробити висновок про обґрунтованість її основних положень, висновків і рекомендацій. Яскраве свідчення цього – значний обсяг використаних джерел (277 найменувань), серед яких: законопроекти та акти чинного законодавства, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, матеріали юрисдикційної практики, результати комплексу соціологічних заходів. З позитивного боку маю відмітити той факт, що переважна більшість використаних джерел датуються 2016-2022 роками. Це свідчить як про нагальність розглянутих в роботі питань, так і про старання автора бути в руслі сучасних наукових тенденцій.

На особливу увагу заслуговує наукова новизна одержаних результатів. Дисертація М.К. Максимової стала вагомим внеском у розвиток доктринального уявлення про сутність, зміст та особливості адміністративно-правової охорони дитинства в Україні.

Зміст дисертаційного дослідження дозволяє стверджувати, що автор обґрунтував низку концептуальних положень, які відрізняються науковою новизною. В першу чергу, слід відмітити, що дисертантом вперше безпеку дитини визнано як стратегічний загальнонаціональний пріоритет, що має важливе значення для забезпечення національної безпеки країни, та реалізується за рахунок розширення соціально-правових гарантій дітей, підтримання фізичного, інтелектуального, культурного розвитку молодого покоління, створення соціально-економічних і правових інститутів захисту прав та законних інтересів дитини в Україні.

Заслугове схвалення думка автора про необхідність формування принципово нової парадигми безпечного дитинства, що передбачатиме ужиття заходів щодо стримування та протидії загрозам безпеці дитини, вироблення мінімальних стандартів такої безпеки, систематизацію інформації про види загроз, джерела їх виникнення та поширення, створення ефективної системи взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та суспільством, а також розвиток міжнародної співпраці у сфері охорони дитинства на засадах партнерства та взаємної підтримки, формулювання теоретико-концептуальних принципів і положень, стратегічних заходів та програмно-цільових орієнтирів публічно-правового забезпечення прав, свобод і законних інтересів неповнолітніх осіб у Національній доктрині безпеки дитини в Україні.

Заслуговують на увагу намагання автора переконати в доцільності оптимізації адміністративно-деліктного законодавства у сфері забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, в їх числі щодо: 1) визначення підвідомчості правопорушень, адміністративна відповідальність за які передбачена статтею 180 КУпАП, у разі вчинення цих правопорушень батьками неповнолітнього або особами, які їх замінюють; 2) закріплення обов'язкової участі під час розгляду справ про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 184 КУпАП, законного представника або педагога; 3) нормативного визначення в якості заходу забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення вивчення умов проживання та виховання дітей, у тому числі й позбавлених батьківського піклування, у сім'ї опікуна та дітей, батьки яких неналежним чином виконують свої обов'язки; 4) посилення адміністративних стягнень за правопорушення, передбачені статтею 184 КУпАП, у вигляді громадських або виправних робіт до батьків або осіб, що їх замінюють, через неефективність попередження та адміністративного штрафу як заходів впливу на зазначених суб'єктів, які не виконують обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей; 5) визначення процедури оскарження

учасником освітнього процесу рішення комісії з розгляду випадку булінгу (цькування) в разі незгоди заявника з висновками, встановленими обставинами та/або рекомендаціями за результатом проведеної перевірки, адже Порядок реагування на випадки булінгу (цькування), затвердженого наказом Міністерства освіти України від 28 грудня 2019 р. № 1646, що застосовується в закладах освіти всіх типів і форм власності, крім тих, які забезпечують здобуття освіти дорослих, у тому числі післядипломної освіти, не встановлює такої процедури; 6) розширення сфери застосування норми статті 173-4 КУпАП не лише в освітньому процесі, але й на тренуваннях (секціях та гуртках), під час прогулянок у місцях масового відпочинку, інших громадських місцях тощо; 7) виділення в якості окремого складу адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 173-2, за вчинення домашнього насильства стосовно дитини.

Сформульовані в роботі положення мають авторський характер та репрезентують індивідуальне бачення проблематики адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя для подальших досліджень, присвячених правовим та організаційним аспектам охорони дитинства в Україні.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані та викладені в дисертації висновки і пропозиції можуть бути основою для подальшого розв'язання проблем адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя; формулювання пропозицій та рекомендацій щодо внесення змін і доповнень до нормативних актів, дія яких спрямована на охорону дитинства в Україні; покращення практичної діяльності загальних та спеціальних (у тому числі правоохоронного спрямування) суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя; під час викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Поліцейська діяльність», «Адміністративна діяльність Національної поліції», «Адміністративно-юрисдикційна діяльність Національної поліції», «Організація

діяльності підрозділів ювенальної превенції», а також при підготовці навчальної літератури з даного напрямку.

Основні положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження М.К. Максимової викладені у тринадцяти наукових публікаціях, п'ять з яких опубліковані у наукових фахових виданнях України, а також у восьми тезах доповідей на науково-практичних конференціях, що свідчить про повноту викладу матеріалу дослідження в друкованих працях.

Висновки і рекомендації дисертації характеризуються високим рівнем достовірності. Про це свідчать позитивні відгуки авторитетних вчених-адміністративістів; успішна апробація на кафедральних заходах, міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Справляє приємне враження й обсяг використаного емпіричного матеріалу.

Структура роботи характеризується продуманістю, послідовністю, збалансованістю складових і підпорядкованістю їх реалізації мети та основних завдань дослідження.

Загалом, викладене свідчить про такі позитивні риси рецензованої дисертації, як актуальність, наукова новизна, практична значущість, методологічна обґрунтованість та доступність для сприйняття.

Робота М.К. Максимової є завершеною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретне наукове завдання, важливе з точки зору підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя.

Однак, як і при дослідженні будь-якої достатньо складної і нової теоретичної проблеми, в зазначеній дисертації міститься чимало спірних, неузгоджених і не зовсім обґрунтованих положень, які можуть стати підґрунтям наукової дискусії і звісно, насамперед, напрямами подальшої розробки даної проблеми. В цілому, позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, слід вказати і на певні його дискусійні моменти, зокрема:

1. Тема дослідження, безумовно є вкрай актуальною та недостатньо вивченою. І, враховуючи те, що необхідність постійного підвищення ефективності вжиття заходів забезпечення повноцінного розвитку дітей, охорони їх прав та законних інтересів не втрачає актуальності, робота значно виграла б від наведення актуальних соціологічних даних, статистичних показників та іншої інформації в межах вступу, що дозволило б краще репрезентувати тему дисертаційного дослідження.

2. Дещо переобтяженою виглядає структура висновків до роботи. Так, зокрема, пункти 7 та 8 загальних висновків мають доволі значні обсяги. На думку офіційного опонента їх слід було б чи то розділити, чи то структурувати для більш кращого сприйняття.

3. На с. 196 дисертації автором пропонується нормативне визначення в якості заходу забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення вивчення умов проживання та виховання дітей, у тому числі й позбавлених батьківського піклування, у сім'ї опікуна та дітей, батьки яких неналежним чином виконують свої обов'язки, однак не обґрунтовується доцільність таких нормативних перетворень, не звертається увага на проблемні аспекти застосування такого заходу забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, перелік протиправних діянь, за скоєння яких може бути застосований, норми адміністративно-деліктного законодавства, де він має бути закріплений.

4. Позитивно оцінюючи пропозицію Максимової М.К. про створення комплексного законодавчого забезпечення захисту прав дитини та реалізації нею права на безпечні умови праці за різними напрямками, зокрема: охорони здоров'я, екологічної безпеки, організації роботи суб'єктів публічного адміністрування в згаданій сфері, охорони прав дітей-інвалідів, контролю за обігом продукції сексуального характеру та ін., вважаємо, що в тексті дисертаційного дослідження більшої уваги доцільно було б приділити обґрунтуванню цієї пропозиції.

5. У підрозділі 2.2 М.К. Максимова розглядає питання інституційного забезпечення правової охорони дитинства та пропонує авторську класифікацію суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя у вигляді суб'єктів загальної, міжгалузевої, галузевої, спеціальної правоохоронної та громадсько-самоврядної компетенції. Не дивлячись на те, що ми вважаємо такий поділ позитивним внеском в науку адміністративного права, зауважуємо, що у цьому видовому поділі відсутня системоутворююча ознака. Автору слід додатково пояснити, який критерій покладено в основу побудови такої системи, а також бажано більш широко розкрити зміст кожного виду суб'єктів охорони дитинства та існуючі зв'язки між окремими складовими такої системи. Крім того, хотілося б, щоб автор більш детально розкрила конкретну роль, яку виконують у сфері забезпечення повноцінного розвитку дітей, охорони їх прав та законних інтересів Президент України, Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України як суб'єкти реалізації державної політики у сфері охорони дитинства.

Втім, вказані зауваження підтверджують складність та багатоаспектність теми обраної для дисертаційного дослідження, є елементом наукової дискусії або мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, теоретичне і практичне значення отриманих в ній результатів та не знижують в цілому високий науковий рівень дисертації.

Дотримання принципів академічної доброчесності. Вивчення змісту дисертації та наукових публікацій дає змогу дійти висновку про відсутність академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації чи порушення інших видів принципів та правил академічної доброчесності, які могли б поставити під сумнів самостійний характер рецензованого дослідження. Зазначене підтверджується наявністю відповідних посилань на згадані автором по тексту літературних джерел, зокрема під час використання ідей, розробок, відомостей тощо.

У підсумку, слід зазначити, що дисертаційне дослідження Максимової Маргарити Костянтинівни на тему «Адміністративно-правове забезпечення

реалізації дитиною права на безпечні умови життя» повністю відповідає вимогам спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право».

**Офіційний опонент -
Ректор Центрально-українського
державного університету
імені Володимира Винниченка
Заслужений діяч науки і техніки України,
доктор юридичних наук, професор**

Євген СОБОЛЬ